

Bremen, Bonn, Trstenik, Zürich, Svetozarevo, Ljubljana, Brugge). Njezini kipovi u drvu odlikuju se pučkim duhom i snažnim, voluminoznim oblicima.

LIT.: A. Pavlovec, Dragica Belković (katalog), Trebnje 1973.

BELLE, Juraj, zlatar (druga pol. XVII. st.). Sačuvani su njegovi srebrni i pozlaćeni kaleži iz 1676. te pacifikal iz 1677. u župnoj crkvi Sv. Nikole u Varaždinu.

BELO, zvonoljevač (prva pol. XIV. st.). Njegov potpis nalazi se na zvoni-ma u Brgradu, Novokračini i Marčeniglu u Istri. Zajedno s majstorom Vivencijem izradio i potpisao zvona kod franjevacu u Zadru (1328), u Brestu na Krasu (1329) i u Buzetu.

LIT.: B. Fučić, Izvještaj o putu po Istri 1949, Ljetopis JAZU, 1953, 57, str. 123. — S. Petricoli, Zvono majstora Bela u Zadru, Prilozi—Dalmacija, 1981.

BELOŠEVIĆ, Janko, arheolog (Slatina, 5. X. 1929). Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1958. Doktorirao u Zadru 1977. (*Problemi geneze i razvoja starohrvatske materijalne kulture*). Od 1959. kustos Arheološkoga muzeja u Zadru, od 1979. izvanredni profesor na Filozofskom fakultetu u Zadru. Istražuje arheol. nalazišta u S Dalmaciji.

BIBL.: *Slavenska keramika iz nekropole »Materiza«* kraj Nina, Diadora, 1962, 2; *Prvi arheološki tragovi velike seobe naroda na području sjev. Dalmacije*, Diadora, 1965, 3; *Pečatnik hrvatskog bana Pavla I. Bribirskog iz Zadra*, ibid., 1975, 3; *Materijalna kultura Hrvata od 7—9. stoljeća*, Zagreb 1980; *Starohrvatska nekropola u Stankovcima kod Benkovca*, Radovi. Filozofski fakultet — Zadar, 1984—85, 24; *O rezultatima istraživanja lokaliteta »Crkvina« u selu Galovac kod Zadra u 1990. godini*, ibid., 1990—91, 30. I. Pet.

BELOVIĆ-BERNADZIKOWSKA, Jelica, folkloristica (Osijek, 25. I. 1870 — Novi Sad, 30. VI. 1946). Bila je učiteljica u mnogim mjestima Hrvatske i Bosne. Početkom stoljeća radi u Obrtničko-umjetničkomu i Etnografskomu muzeju u Zagrebu. Posebno se bavila narodnim vezovima.

BIBL.: *Građa za tehnološki rječnik naše vezilačke umjetnosti*, Sarajevo 1889; *O razvitku naše narodne tekstilne ornamentike*, ZNŽO, 1905, 10; *O renesansi naše vezilačke umjetnosti*, Trst 1906; *Hrvatski narodni vezovi*, Osijek 1906; *Srpski narodni vez i tekstilna ornamentika*, Novi Sad 1907. V. Dić.

BELTRAND GALLICUS (Boltranius Francigena), kipar franc. podrijetla, radio u Dubrovniku poč. XVI. st. Izradio je 1521. reljef iznad dvorišnog pročelja Divone. Preuzevši ant. motiv, prikazao je dva anđela koji nose medaljon s Kristovim inicijalima u cvjetnome vijencu. Taj je rad jedna od najvažnijih skulptura visoke renesanse u Dubrovniku.

LIT.: C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI st. u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 137, 138. — Isti, Francuski renesansni majstori u Dalmaciji, Mogućnosti, 1967, 1—2. — I. Fisković, Zlatno doba Dubrovnika. Kiparstvo (katalog), Zagreb 1987. I. Fis.

BENAC, Alojz, arheolog (Plehan kraj Dervente, 20. X. 1914 — Sarajevo, 6. III. 1992). Klasičnu filologiju i arheologiju diplomirao u Beogradu. God. 1947—67. radi u Zemaljskomu muzeju, potom je profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Proučavao neolitik i eneolitik. Nakon

prvih iskapanja (1947) na Mujevinama i Nebu u dolini Bile te Hrustovači kod Sanskog Mosta, slijedila su istraživanja u Lisičićima, Crvenoj stijeni i Zelenoj pećini, čime su otvorene nove mogućnosti u proučavanju kultura ranih zemljoradničkih populacija na SZ Balkanu. Istraživanjima u Kaknju i Obrima omogućena je rekonstrukcija razvoja neolitika u kontinentalnom dijelu Bosne i Hercegovine. U Hrustovači, na gradini Zecovi kraj Prijedora i na Pivnici kraj Odžaka otkopavao je naselja s kulturama vučedolske i kostolačke skupine, a revizijom glasinacijskih nalaza postavio je osnovu za kronologiju brončanoga i željeznoga doba u Bosni i Hercegovini. B. je obnovio rad Zemaljskoga muzeja, koji je nekoliko godina vodio, a osobito je zaslužan kao upravitelj Centra za balkanološka ispitivanja pri Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

BIBL.: *Završna istraživanja u pećini Hrustovači*, GZMBiH, 1948; *Radimlja, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1950; *Prehistorijsko naselje Nebo i problem butirske kulture* (disertacija), Ljubljana 1952; *Neolitsko naselje u dolini Bile*, GZMBiH, 1953; *Neolitsko naselje u Lisičićima kod Konjice*, GZMBiH, 1955; *Glasić I i II* (s B. Čovićem), Sarajevo 1956. i 1957; *Studija o kamenom i bakrenom dobu na sjeverozapadnom Balkanu*, Sarajevo 1964; *Prilozi za proučavanje neolitika u dolini rijeke Bosne*, GZMBiH, 1965; *Obre II. Neolitsko naselje butirske grupe na Gornjem polju*, ibid., 1971; *Obre II. Neolitsko naselje starčevačko-impresso i kakanjske kulture na Raskršću*, ibid., 1973; *Mladi praistorijski periodi u Crvenoj stijeni*, Zbornik radova, Nikšić 1975; *Prelazna zona*, u knjizi: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, II, Sarajevo 1979. R.

BENDER, zaselak sela Otona kraj Knina. Na položaju *Crkvina* na seoskom groblju nalaze se ruševine starohrv. crkve, iz koje potječu arhit. ulomci crkvene opreme, ukrašeni pleternom plastikom iz IX. i X. st. Na istomu položaju ima nekoliko stećaka, a nađena je i starohrv. naušnica.

LIT.: S. Gunjača, Trogodišnji rad Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika (1955, 1956. i 1957), SHP, 1960.

BENEDIKT, slikar nepoznata podrijetla, potpisan na slici *Bogorodice s djetetom* (tempera na drvu) u sakristiji trogirske katedrale. Stilske osobine vežu taj rad sa slikarstvom Paola Veneziana, no zbog uznapredovala realizma datira se u XV. st.

LIT.: I. Fisković, »Benedictus pinsit«, Peristil, 1971—72.

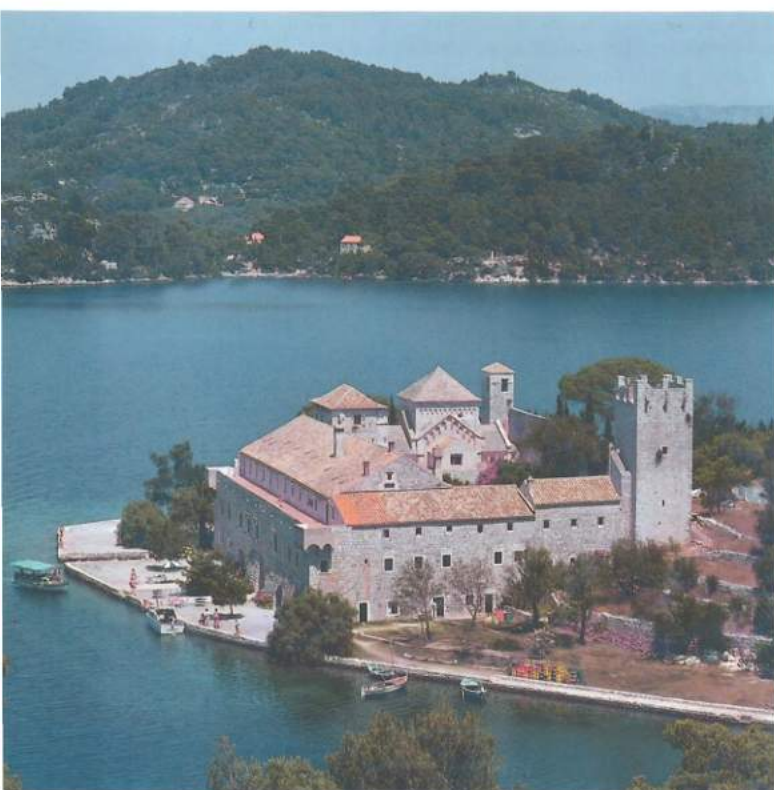
BENEDIKTINCI, najstariji samostanski red Katoličke crkve koji je osnovao Benedikt iz Nursije (480—547) u Monte Cassinu 528. Red se ubrzo raširio po cijeloj Z Europi, a benediktinski samostani, osim religioznih, postaju i snažna kulturna središta. Posebno je jak njihov utjecaj u umjetnosti, osobito u arhitekturi, skulpturi i knjižnom slikarstvu. U X. st. dolazi do krize reda, ali nakon dviju reformi, u XI. i XII. st. (Clairvaux i Cluny), dolazi do novoga procvata, grananja u više ogranaka (*cisterciti*, *trapisti*, *kartuzijanci*) i novoga širenja po cijeloj Europi. U XV. st. red naglo slabi te se zatvaraju brojne opatije, u XVII. st. ponovo se obnavlja a u XIX. st. dolazi do nagloga opadanja broja redovnika i opatija. — Budući da je benediktincima temelj uzdržavanja obrada zemlje, tom je načinu života prilagođena i prostorna organizacija njihovih opatija. Opatije su građene u blizini većih naselja, redovito na uzvisinama, blizu većih vodenih tokova i prostranih polja i šuma. Središte čitavoga građevnog kompleksa, koji često zauzima goleme površine, čini snažan prostorni volumen crkve; oko nje se, više ili manje raspršeno, nižu stambeni, kulturni i gospodarski prostori međusobno povezani hodnicima-trijemovima i dvorištima.

U hrv. krajeve benediktinci dolaze vrlo rano. U Istri su već u VI. st. (Santa Maria del Canetto u Puli). S organizacijom slav. kneževina ubrzo se i benediktinci šire po cijelom Z dijelu Balkana i Panonije. Knez Trpimir 852. osniva samostan u Rižanicama kraj Solina, a već 853. osnovana je opatija Sv. Mihovila kraj Višnjana u Istri. Krajem IX. i u X. st. brzo se šire po cijeloj obali i otocima, a nešto kasnije i u panonskom području.

U X. st. osniva se opatija Sv. Krševana u Zadru, Sv. Ambrozija u Ninu i Sv. Mihovila nad Limom. U XI. i XII. st. grade se brojne opatije i samostani na obali, a u XII. st. i u kontinentalnoj Hrvatskoj. Tada nastaju opatije Sv. Ivana u Biogradu na moru (1076), ženski samostan Sv. Marije u Zadru (1066), Tkon na Pašmanu (1080), Sveti Ivan u Trogiru, Sveti Stjepan i Sveti Mojsije u Solinu, Sveti Bartul u Kninu, samostani Sv. Marije u Ninu, Sv. Mihovila u Ninu, Sv. Stjepana pod borovima u Splitu, Vrana, Sv. Marije i još tri druga samostana na Mljetu, zatim samostani Sv. Marije na Lokrumu, Sv. Marije na Rožatu, Sv. Ambroza i Sv. Benedikta u Osoru, Sv. Lucije u Jurandvoru, Sv. Ivana i Sv. Petra na Rabu, Sv. Nikole u Otočcu, Sv. Petra od Klobučca u Bijačima, Sv. Petra u Selu kod Omiša, Sv. Petra u Šumi u Istri, te u panonskom dijelu: Podborje kod Daruvara, Bijela kod Daruvara, Rudina kod Požege, Šaregrad, Nuštar i Morović. Uz

BELO i VIVENCIJE, zvono iz 1328. Zadar, franjevački samostan

NEKADAŠNJI BENEDIKTINSKI SAMOSTAN NA MLJETU

religioznu, gospodarsku i kulturnu ulogu značajan je doprinos benediktinaca i u likovnim umjetnostima, osobito u doba predromanike i romanike, a posebno na području arhitekture, skulpture, zidnoga i knjižnoga slikarstva. Posebno značajnu ulogu odigrali su samostani Sv. Krševana (njegov skriptorij) i Sv. Marije u Zadru.

U Vojvodini je bilo nekoliko važnih benediktinskih opatija: Sv. Dimitrije u Mitrovici (1057), Sv. Benedikt u Petrovaradinu, Sv. Križ u Mundelosu (1297), Sv. Grgur u Grgurevcima (1247), Sv. Stjepan u Bonoštru (1145) i dr.

U Boki kotorskoj bilo je 15 samostana, od kojih je najvažniji bio Sv. Juraj na otočiću pred Perastom. Na crnogorskom primorju djelovalo je 20-ak opatija i samostana s najvažniji su bili: Sv. Marija na Ratcu kod Budve (XV. st.), Sv. Srđ na Bojani (1100), Sv. Nikola na Bojani (XI. st.).

LIT.: *I. Ostojić*, Benediktinci u Hrvatskoj, I–III, Split 1963–65.

A. Bad.

BENEŠIĆ, Jelka, kiparica i slikarica (Ilok, 13. XI. 1909 – 22. VI. 1992). Nakon studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1932) uči kiparstvo na akademijama u Varšavi (F. Strykowski) i Zagrebu (R. Frangeš-Mihanović, F. Kršinić); diplomirala 1939. Bavila se pedagoškim radom; u kasnijim godinama slikala lirske akvarele i modelirala realistične portrete (*J. Benešić, A. Jakšić, D. Pinterović*).

BENEŠIĆ, Živko, graditelj (u XV. st.). Radio u Dubrovniku i drugim područjima Republike. God. 1424. radi u Baru za svećenika Dinka Kurijacija. S I. Petkovićem gradi 1428. kuću Marinu i Nikoli S. Buniću u Kuni na Pelješcu.

LIT.: *C. Fisković*, Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, str. 88, 101. — *Đ. Bošković*, Stari Bar, Beograd 1962, str. 25. — *V. Đurić*, Dubrovačka slikarska škola, Beograd 1963, str. 260.

BENETOVIĆ (Benetević), Martin, književnik i slikar (Hvar, ? – Venecija, 1607). God. 1599. naslikao je ciklus prizora iz Kristove muke na koru franjevačke crkve u Hvaru. Radio ga je vjerojatno prema grafičkim predlošcima.

LIT.: *D. Berić*, Slikarski opus hvarskog komediografa Martina Benetovića, Prilozi povijesti otoka Hvara, II, Hvar 1962. — *K. Prijatelj*, Ciklus slika Martina Benetovića u Hvaru, Čakavska rič, 1974, 2.

BENEVENIA, Lorenzo, povjesničar (Zadar, 1. VII. 1849 – 7. XII. 1914). Nakon školovanja u Zadru i Beču trideset je godina srednjoškolski profesor u Zadru, Puli i Trstu. Pisao je o povijesti Zadra, njegovim spomenicima i slikarima.

BIBL.: *L'abbazia e il Castello di Monte San Michele d'Ugliano*, Annuario Dalmatico, 1884; *Paolo Veronese, sua vita e sue opere*, Scintille, 1888–89, 5; *A proposito di alcune iscrizioni lapidarie venete in Zara*, Annuario Dalmatico, 1890; *Un pittore zaratino*, Il Dalmata, 1893, 78; *Di Zorzi Ventura, pittore zaratino e del suo casato*, Rivista dalmatica, 1907–08, 1; *La chiesa di San Francesco di Zara*, ibid., 1911, 2.

BENEVENTANA, vrsta lat. pisma koje se upotrebljavalo u J Italiji i na hrv. obali od kraja VIII. do XIII. st., ponegdje i do XV. st. Ime je dobila po Beneventu gdje je i nastala u benediktinskim samostanima. Postoje dva tipa: *obli* i *uglasti*. Uglasti oblik je bio u upotrebi u Monte Cassinu i ponegdje u Dalmaciji, dok je obli bio njegovan na cijeloj hrv. obali, posebno u skriptoriju Sv. Krševana u Zadru. Sačuvalo se više iluminiranih rukopisa pisanih beneventanom: Večenegin, Osorski, Rapski i Trogirski evanđelistari, kartulari Sv. Petra i Sv. Marije, Splitski psaltir, te brojni veći ili manji fragmenti; neki od njih čuvaju se u našim zbirkama, dok ih je veći broj u inozemstvu.

A. Bad.

BENGER, Nikola, povjesničar (Križevci, 1695 – Lepoglava, 1766). Pavlin, profesor filozofije i teologije u Lepoglavi. Pisao pretežno povijesna djela u kojima donosi podatke o kulturnim spomenicima, majstorima lik. umjetnosti i književnicima. Njegovi su radovi posebno važni za poznavanje razvoja i djelovanja pavlinskoga reda u Hrvatskoj.

BIBL.: *Regina Martyrum*..., 1730 (o crkvi Majke Božje Koruske kod Križevaca); *Annalium ... ordinis fratrum eremitarum s. Pauli*..., Požun 1743; *Catalogus auctorum ... ordinis s. Pauli* (u rukopisu); *Chronotaxis monasteriorum ordinis ... s. Pauli* (arhiv HAZU); *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavenensis* (arhiv HAZU).

LIT.: *V. Klaić*, Nikola Benger, Hrvatska, 1906, 107 i 108. — *A. Cuvaj*, Građa za povijest školstva, I, Zagreb 1907.

I. Bh.

BENKO IZ SOČERGE, graditelj i klesar (XV. st.), rodom iz Sočerge kraj Buzeta. S Jakšom iz Sočerge izgradio je 1461. zvonik u Predloki kraj Črnoga Kala blizu Kopra (zabilježeno na glag. natpisu). Gradio je 1463. crkvu Sv. Antuna u Vrhu kraj Buzeta. U svakoj od tih crkava postoji i kamena kustodija na kojoj se potpisao glagoljicom. Posjedovao je dobru zanatsku izobrazbu, dok mu je umjetnički izraz u oblikovanju ljudskih likova pučki naivan.

LIT.: *Lj. Karaman*, O srednjovjekovnoj umjetnosti Istre, HZ, 1949. — *E. Ceve*, Srednjeveška plastika na Slovenskem, Ljubljana 1963. — *V. Ekl*, Dva srednjeveška istrska mojstra, Slovensko morje in zalede, Koper 1977.

Ma. Š.

BENKOVAC, gradić u Ravnim kotarima. Ime je dobio po hrv. knezovima Benkovićima koji se spominju u XV. st. Kaštel ima visoku kulu četvrtasta tlocrta i dvije kružne kule na uglovima. God. 1527. osvojili su ga Turci. Od sred. XIX. st. pod kaštelom se razvija trgovište. U blizini je crkva Sv. Antuna iz 1743.

LIT.: *Ž. Ivanković*, Postanak i razvitak Benkovca, Benkovačka kronika, 1953, 1. — *A. Sabljak*, Izvještaj o konzervatorskim radovima na Kaštelu u Benkovcu, Godišnjak zaštite spomenika kulture u Hrvatskoj, 1976–77, 2–3.

I. Pet.

BENKOVIĆ, Federiko, slikar (? 1677 – Gorica, Italija, 8. VII. 1753). Mjesto Benkovićeva rođenja nije utvrđeno (Omiš, Šibenik, otok Brač, Verona, Venecija); pripadao je bračkoj i hvarskoj plemićkoj obitelji »Bankovich alias Baloi«. Učio je slikanje u Veneciji i Bologni (1695) kod C. Cignanija, kome je, izgleda, pomagao i pri slikanju kupole katedrale u Forliju. Iz toga razdoblja potječe najstarija njegova slika *Junona na oblacima* u Forliju (palača Orselli-Foschi). U Bologni je vjerojatno upoznao i slikarstvo G. M. Crespija, koji je svježinom kolorističke materije, novom interpretacijom svjetla i realističkim pojedinostima očito ostavio na Benkoviću dubok dojam. R. Pallucchini je čak postavio hipotezu po kojoj bi B. bio autor pale *Gospe od Karmena sa svecima* u župnoj crkvi u Bergantinu, prije pripisivane G. M. Crespiju.

Oko 1710. ponovno se javlja u Veneciji ali su djela iz toga razdoblja (koja su imala velik utjecaj na mladog Tiepola) nestala. Nešto prije 1716. dobiva narudžbu i radi četiri slike za dvorac u Pommersfeldenu njem. kneza-izbornika F. Lothara von Schönborn. To su *Apolon i Marsija* (danas izgubljena), *Hagara i Ismael u pustinji*, *Žrtva Ifigenijina* (obje u Pommersfeldenu) te *Žrtva Abrahamova*, koja se vjerojatno može identificirati sa slikom u Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu, a možda je i njezina kasnija varijanta (zbog naglašenog utjecaja Piazzette). Ti radovi pripadaju najboljim Benkovićevim djelima, premda se u njima osjećaju utjecaji G. M. Crespija i Piazzette. Njihova se izvornost ogleda u produhovljenim fizionomijama i izduženim likovima, u snažnim kontrastima svjetla i sjene, u dramatičnosti pokreta, u dijagonalno postavljenim likovima i u karakterističnoj skali boja u kojoj prevladavaju ljubičasti, žućkasti, modri, smeđi i rumeni tonaliteti. U trećem desetljeću XVIII. st. ponovno je u Veneciji gdje ostaju neshvaćena njegova »tragična nokturna« (R. Pallucchini). U to vrijeme nastaju oltarne slike: *Sv. Franjo Paulski* (1724, Crema, Sv. Trojstvo), *Polaganje u grob* sa skupinom svetaca (Borgo San Giacomo, crkva del Castello), *Bl. Petar Gambacorti iz Pise* (oko 1725, Venecija, Sv.